

FOREX (Foreign exchange - pasaulinė tarpbankinė valiutų rinka)

A. Laurenčikas
sarutra@hotmail.com

**...labiausiai rizikuoja tas, kas nerizikuoja niekad...
...bet nevaldantis rizikos - praranda galimybę rizikuoti...**

Pasaulinės valiutų rinkos objektas – įvairių užsienio valiutų pirkimo-pardavimo operacijų visuma.

Besivystant tarptautiniams ekonominiams santykiams, reikalaujantiems užsienio valiutos panaudojimo, išaugo pasaulinės valiutų rinkos - FOREX arba FX vaidmuo.

1971m. nustojus galioti Bretton-Wood'o valiutų kursų reguliavimo sistemai, bei perėjus prie "plaukiojančių kursų" FOREX'as tampa pačia dinamiškiausia ir likvidžiausia pasaulio rinka - **vienintele rinka dirbančia ištisą parą**. Greita investuotų lėšų apyvarta, žema sandėrių savikaina bei aukštas likvidumo lygis išskiria FOREX'ą iš kitų, tradicinių finansinių rinkų.

Valiutų rinka FOREX skirstoma į biržinės ir nebiržinės prekybos rinkas. Nebiržinė rinka faktiškai yra tarpbankinė. Būtent jai tenka pagrindinė FOREX'e vykdomų operacijų apimtis. Vienas - du iš dešimties forex'o sandėrių yra prekybinės arba investicinės kilmės, likusieji – spekuliacinės.

Esminiai FOREX'o ypatumai

Globalumas (globality). FOREX'as kaip regioninių valiutų rinkų sistema, neturi vieno lokalaus centro ir tarpusavyje sąveikauja, naudodama naujausias informacines technologijas. Svarbiausiomis regioninėmis rinkomis skaitomos Azijos (Tokijas, Singapūras, Honkongas), Europos (Londonas, Frankfurtas prie Maino, Ciurichas) ir Amerikos (Niujorkas, Čikaga, Los Anželas) rinkos. Prekyba vyksta visame pasaulyje, 24 valandas per parą, 7 dienas per savaitę.

Likvidumas (liquidity). Ši rinka operuoja milžiniškais piniginiiais ištekliais (vienos paros apyvarta FOREX'e viršija vieną trilijoną USD). Tai leidžia investuotojui, investuojančiam į tam tikras valiutų poras, praktiškai bet kuriuo metu atidaryti ar uždaryti savo pozicijas.

Prieinamumas (access). Rinka, informacija apie joje vykstančius pasikeitimus bei galimybė koreguoti savo investicines pozicijas kiekvienam dalyviui prieinama 24 val. per parą.

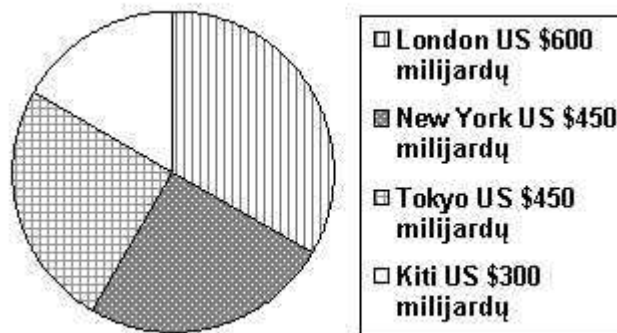
Rinkos kryptingumas (trendness). Valiutų judėjimas turi tam tikrą, grafiškai išreikštą kryptį, identifikuojamą konkretaus laikotarpio kontekste. Rinkos dalyviams tai gana svari manipuliacijų rinkoje prielaida.

Sandėrių kokybė (execution quality). Kadangi rinka labai paslanki, faktiškai, kiekvienas sandėris joje vyksta tik jam vienam būdinguose kainų rėmuose. Tai leidžia išvengti "slystančių fondų" problemos bei kitų biržoms būdingų momentų, kai ribotas fondų kiekis perkamas / parduodamas vienu metu fiksuota kaina.

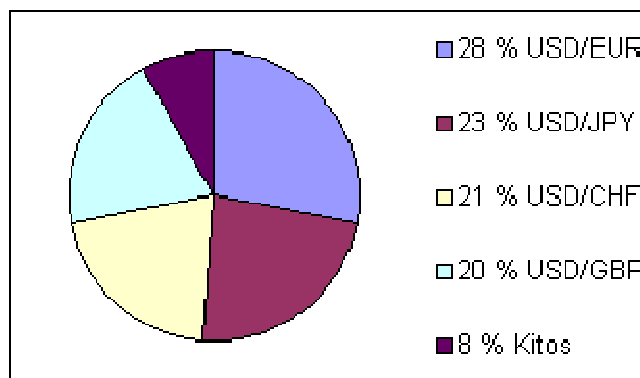
Faktoriai, įtakoiantys valiutų svyravimus

Fundamentiniai. Tai politinės ar ekonominės kilmės įvykiai, situacijos ar sąlygos, pavyzdžiui: prekybos balansas, palūkanų normos ir infliacija, įvairūs ekonominiai rodikliai, politiniai įvykiai, konfliktai ir t.t.

Techniniai. Jų pagrindas yra grafinė valiutos/rinkų analizė bei matematinis tendencijų apskaičiavimas.

1 pav. Forex'o paros apyvarta

2 pav. Forex'o apyvarta. Likvidžiausios valiutos

INVESTICIJŲ RŪŠYS, JŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Šiandien bankai, investicinės kompanijos, kitos finansinės institucijos savo klientams siūlo nemažai pinigų investavimo būdų: bankų depozitai, vertybiniai popieriai, nekilnojamoji turtas, draudimai ir t.t. Aptarsime keletą iš jų.

Pirma – padėti pinigus į banką ir gauti nustatytas palūkanas per numatytą laiko tarpą. Ši viena labiausiai paplitusių investicijų, yra pakankamai saugi ir patikima. Taip pat teigiamas jos bruožas yra didelis likvidumas – pinigai gali būti paimti iš sąskaitos (priklausomai nuo depozito rūšies) praktiškai bet kuriuo metu. Tam tikras bankų palūkanų minusas, jog jos neužtikrina didelio pelno, o gautas pelnas, ypač jei indėlio suma nedidelė, gali būti visiškai “suėstas” infliacijos.

Bankų skaičiuojamos palūkanos priklauso nuo diskonto normos, nustatomos šalies Centrinio banko, kuris savo ruožtu remiasi ekonominės plėtros rodikliais, atsižvelgdamas į infliacijos tempus.

Antroji galimybė - lėšų investavimas į vertybinius popierius: valstybės paskolos obligacijas arba akcijas. Apibūdinsime kiekvieną iš jų.

Valstybės paskolos obligacijos, pirmiausia, apibūdinamos kaip patikimos, kadangi jų apmokėjimą garantuoja pati valstybė, tačiau ši investicija yra ilgalaikė (išskyrus trumpalaikes obligacijas) ir nelabai pelninga (palūkanas taip pat nustato Centrinis bankas remdamasis diskonto norma). Pavyzdžiui, viena populiariausių (JAV) Valstybės obligacijų rūšių – JAV bondai, pagrindiniai išmokėjimo terminai nuo 10 iki 30 metų, maksimalios palūkanos neviršija 7 - 8%, nominalas – 100 000 JAV dolerių.

Akcijos – vertybiniai popieriai, pagal kuriuos yra numatyta gauti dividendus (pajamas) kasmet arba du kartus per metus. Dividendai (išskyrus vardinių akcijų) priklauso nuo akcininkų susirinkimo nutarimo, jei įmonė gavo pelno ir jei ne visas gautas pelnas bus nukreiptas gamybos apimčiai (ar kitai įmonės veiklai) plėsti. Taigi, pajamos čia nėra garantuojamos. Be to, paprastai dividendai sudaro tik tam tikrą nominalo dalį.

Trečioji galimybė – investavimas į pasaulinę valiutų rinką. Ši galimybė privatiems investuotojams atsirado gana neseniai ir sudaro rimtą konkurenciją anksčiau paminėtiems lėšų investavimo būdams. Tai vienas kapitalo investavimo instrumentų, kuris pastaruoju metu apibūdinamas kaip ypatingai pelningas ir užtikrinantis klientams kelis kartus didesnes pajamas palyginti su tradiciniais būdais. Tačiau tokiam investavimui būdinga didelė rizika, t.y. galimybė prarasti dalį arba visą kapitalą, be to - pakankamai greitai. Nepaisant to, FOREX'as tebelieka labai patraukliu kapitalo investavimo būdu tiek smulkiems investuotojams, tiek ir stambioms kompanijoms bei bankams.

Didelis FOREX'o pelningumas vidutiniam investuotojui siejasi, pirmiausia, su svertu (arba "alkūnės"), kuri suteikia dilingo kompanijos, panaudojimu. Svarbu žinoti kad svertas įtakoja ne tik pelno nuo investuoto kapitalo, bet ir nuostolio proporcijas. Faktiškai, tai skolintas stambus kapitalas, kuris suteikiamas klientui operacijoms tarptautinėje valiutų rinkoje. Taip, pavyzdžiui, investuodamas tik 5 tūkstančius JAV dolerių, klientas turi galimybę operuoti suma, kuri siekia nuo šimto tūkstančių JAV dolerių iki pusės milijono, ir gauti iš to atitinkamą pelną. Tai yra, investuodamas tik pusantro – tris procentus būtinos sumos, klientas gali gauti pelną, kuris kelis kartus viršija jo įdėtą kapitalą. Be to, investicijos į valiutų rinką turi dar kai kurių pranašumų, lyginant su tradiciniais kapitalo išsaugojimo ar didinimo būdais. Tai gana vaizdžiai atspindima valiutų rinkos ir vertybinių popierių rinkos palyginimo lentelėje:

VERTYBINIŲ POPIERIŲ RINKA	VALIUTŲ RINKA - FOREX
Sandėriui būtina surasti pardavėjo – pirkėjo porą; be poros parinkimo sandėris negali įvykti	ir pirkėjai ir pardavėjai dalyvauja rinkoje nuolat; sandėris gali būti sudarytas bet kuriuo momentu
Sandėriai gali būti sudaryti per kiekvienos konkrečios biržos 8 darbo valandas (tam tikros šalies vertybiniais popieriais – savo birža)	sandėriai sudaromi 24 valandas per parą visame pasaulyje be jokių apribojimų
Dividendai, premijos arba diskontas išmokami per tam tikrą laiką	pelnas įskaičiuojamas į kliento sąskaitą pasibaigus sandėriui nedelsiant
Įsigyjant vertybinius popierius apmokama už visą sandėrį	klientas įneša tik draudimo užstatą, kuris sudaro 1% - 5% reikalaujamo kapitalo
Sandėris gali įvykti tik pirkimo-pardavimo tvarka (t. y. norint parduoti vertybinius popierius, pirmiausia juos reikia įsigyti)	sandėriai gali vykti bet kokia tvarka: pirkimas-pardavimas arba pardavimas-pirkimas; lėšos konvertuojamos automatiškai (t. y. pirmiausiai galima parduoti jėną, po to vėl pirkti ją, nežiūrint į tai, kad į sąskaitą yra įnešti JAV doleriai)
Komisiniai brokeriams sudaro 1% sandėrio apimties	komisiniai – tai nustatyta fiksuota suma už vieną lot'ą

Dalyviai

Pagrindiniai bet kokios rinkos dalyviai – market-makers. Tai bankai, tarptautinės kompanijos, finansų institucijos, stambūs spekuliantai. Pagrindinis jų skiriamasis bruožas – didžiulės sandėrių apimtys, galinčios žymiai pakeisti valiutos kotiruootę ar kainą. Kitaip tariant, tai tos institucijos nuo kurių "priklauso oras" rinkoje. Dažniausiai tai stambūs lošėjai kurie, priklausomai nuo preferencijų kainos atžvilgiu skirstomi į bulius ir meškas. Buliai – tai rinkos

dalyviai, suinteresuoti konkrečios valiutos vertės augimu, meškos – tai rinkos dalyviai, suinteresuoti valiutos vertės smukimu. Buliai tarsi "kelia" ragais kainą, o meškos – "stumia" letenomis ją žemyn. Paprastai kai rinkoje vyrauja pusiausvyra tarp bulių ir meškų, valiutų kotiruotės skirtumas svyruoja gan siaurose ribose.

Tačiau, kai buliai ar meškos – vienas kuris iš jų – "ima viršų", valiutų kursų kotiruotės kinta gana staigiai ir žymiai. Todėl spekuliacija valiutų rinkoje – tai prognozuotas (teisingai ar neteisingai) stambių lošėjų dalyvavimas rinkoje, galintis žymiai pakeisti valiutų kainą. Būtina įvertinti tai, kad smulkūs ir vidutiniai investuotojai nors ir disponuoja stambiomis pinigų sumomis, niekada negali tapti market-maker'iais.

Komerciniai bankai

Jiems tenka pagrindinis valiutinių operacijų apimtį krūvis. Per komercinius bankus rinkos dalyviai vykdo savo konversines operacijas, tuo skatindami visuminius konversinius rinkos poreikius, o taip pat lėšų pritraukimą, bei tarpbankinę prekybą. Pasaulio valiutų rinkose didžiulę įtaką turi tarptautiniai bankai, kurių kasdieninė apyvarta siekia milijardus JAV dolerių. Tai - **Citibank, Barclays Bank, Deutsche Bank, Union Bank of Switzerland** ir kiti.

Centriniai bankai

Į atskirą grupę galima ir būtina išskirti Centrinis bankus, kurių užduotis – koreguoti valiutų kursus užsienio rinkoje, būtent, užkirsti kelią staigiems nacionalinės valiutos kurso šuoliams siekiant išvengti ekonominių krizių, palaikyti eksporto-importo balansą ir t.t.

Centriniai bankai taip pat priklauso market-maker'ių kategorijai ir tiesiogiai įtakoja valiutos rinką. Jų įtaka gali būti tiek tiesioginė – valiutinė intervencija, tiek ir netiesioginė – pinigų masės bei palūkanų normos apimtį reguliavimas. Centrinis bankų negalima priskirti buliams ar meškoms, kadangi jie gali didinti arba mažinti valiutų kursą priklausomai nuo konkrečios tuo momentu sprendžiamos užduoties. Centrinis bankas gali veikti rinkoje vienas, siekdamas įtakoti nacionalinę valiutą arba, kartu su kitais Centriniais bankais, vykdyti bendrą valiutos politiką tarptautinėje rinkoje, arba bendras intervencijas.

Bene didžiausią įtaką pasaulio valiutų rinkoms daro JAV- Federalinio rezervo sistema - **US Federal Reserve** arba **FED**. Vokietijoje - Centrinis Bankas **Deutsche Bundesbank** arba **BUBA**. Didžiojoje Britanijoje - **Bank of England**, dar vadinamas **Old Lady**.

Investiciniai fondai

Tai įvairios draudimo kompanijos, pensijiniai fondai, trustai, kurie vykdo diversifikuotą investicinio portfelio valdymo politiką investuodami į įvairių šalių korporacijas bei vyriausybinius vertybinius popierius. Vienas žymiausių yra G.Soros'o investicinis fondas "Quantum", vykdamas sėkmingas valiutines operacijas FOREX rinkoje. Šios kategorijos dalyvių grupei priskiriamos stambios tarptautinės korporacijos, vykdančios tarptautines investicijas (filialų, bendrų įmonių kūrimas ir t.t.) Tai **General Motors, Philip Morris, Xerox** ir kitos.

Maklerių įmonės

Jų funkcija - suvesti konkrečios valiutos pirkėją su pardavėju ir įvykdyti konversinę operaciją. Įžymiausios kompanijos: **Harlow Butler, Tullett & Tokyo, Lasser Marshall, Coutts, UnionCal** ir kitos.

Privatūs investuotojai

Smulkūs ir vidutiniai investuotojai, nepaisant suteikiamų “svertų”, negali būti tiesioginiais rinkos dalyviais. Valiutos pirkimo ar pardavimo sandėriai vykdomi per bankus, brokerių firmas arba per kokias nors stambias kompanijas, tačiau bet kuriuo atveju tarpiškai.

Prekyba valiutų rinkoje FOREX - aukštos rizikos verslas. Siekdami didelių pelnų, galite patirti didelius nuostolius. Prieš pradėdami veiklą FOREX'e, įvertinkite savo finansines galimybes.

Didžiausi FOREX laimėtojai

George Soros užsidirbo **1 mlrd. USD** iš Bank of England per keletą dienų 1992 metų rudenį. Investicinė bendrovė "Quantum" priklauso G.Soros.
Liz Cheval Prezidentė, EMC Capital Ankstesnė profesija: tarnautoja Šiuo metu valdo -
US\$100,000,000 Ofisas: Chicago, IL
Salem Abraham Presidentas: Abraham Trading. Ankstesnė profesija: pradėjo
prekiauti po universiteto baigimo. Šiuo metu valdo - US\$100,000,000 Ofisas: Canadian,
Texas
Bill Dunn Prezidentas, Dunn Capital Ankstesnė profesija: mokytojas. Šiuo metu valdo -
US\$900,000,000 Ofisas: Stuart, FL
John Henry Prezidentas, John Henry and Co. Ankstesnė profesija: ūkininkas. Šiuo
metu valdo - US\$1,000,000,000 1984 m. valdė - \$16,313 Ofisas: Boca Raton, FL

Galimybė uždirbti 300 - 400 % per metus. Lary Williams yra vienas iš šios biržos rekordininkų, kuris du kart pradėdavo prekybą su 10'000 USD ir baigdavo su 1'000'000 USD. Tai sudaro 10'000 metinių procentų. Bet taip būna labai retai, dažniausiai galima užsidirbti nuo 30 - 80 % per metus. Jei labai sekasi tai galima užsidirbti nuo 100 - 150 % per metus.

Kaip prekiauti biržoje?

FTSE 100 Index vienas iš svarbesnių biržinių indeksų – tai Londono biržos 100 didžiausių įmonių indeksas.

Pasiūlos ir paklausos išsiskaidymas

Trumpesnio laiko sistema - struktūra

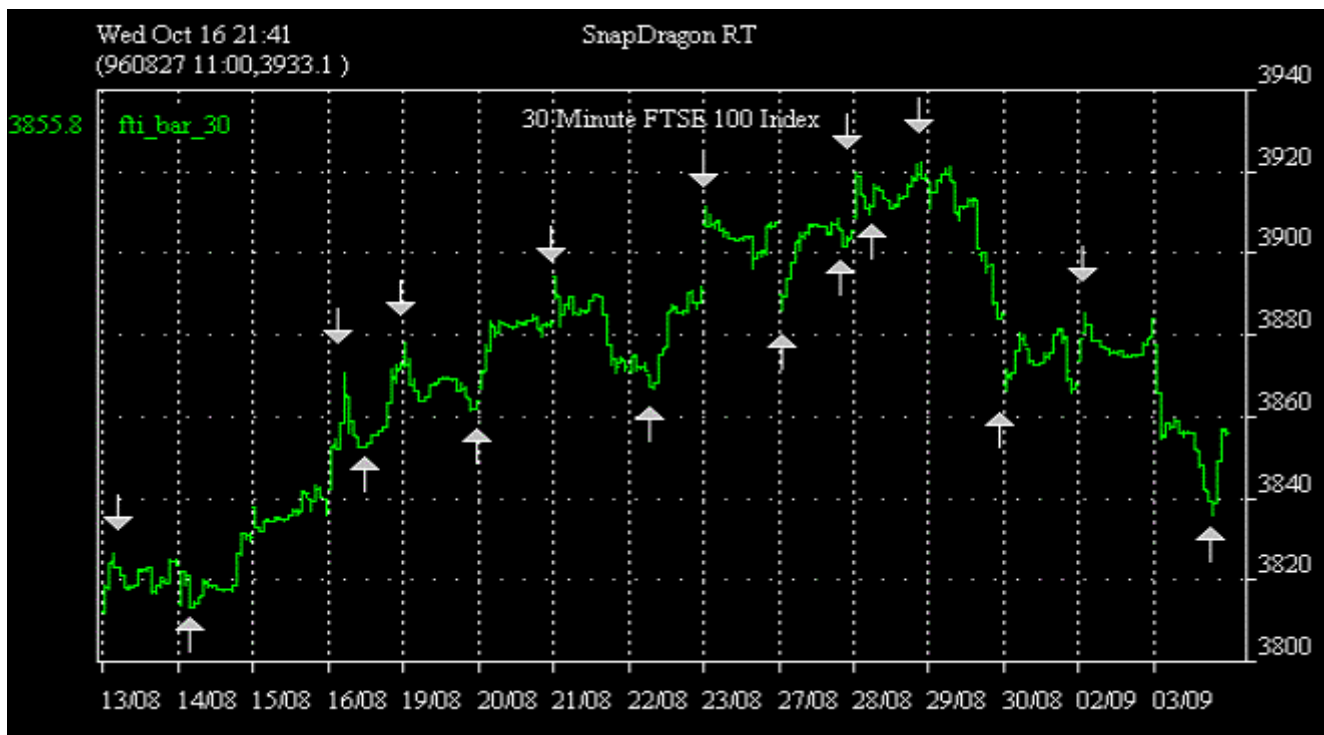
Kiekvienas prekiautojas turi atrasti sau tinkančią prekybos laiko sistemą. Tai reiškia, kad yra galimybė prekiautojui gauti pelną trumpame periode, kas normalioje VP rinkoje yra neįmanoma. Kiekvienas prekiautojas pasirenka prekavimo stilių toki, kokį nori, nes nėra to vieno teisingo būdo visiems. Taigi, galima pasirinkti ar prekiauti 10 minučių sistema, ar 10 mėnesių sistema, viskas priklauso nuo prekiautojo norų ir galimybių. Kodėl reikėtų rinktis trumpesnio laiko prekybos sistemą:

1. Kas be atsitiktų rinkoje dienos pabaigoje galima baigti prekybą ir nieko negalvoti. Nėra svarbu ar per naktį įvyko ekonominė suirutė ar prasidėjo III pasaulinis karas. Tai nėra svarbu dieną užbaigėi uždaręs poziciją ir kitą dieną pradėjai iš naujo.
2. Tau nereikia laukti kokios nors tendencijos, per dieną įvyksta daugybė įvykių, kurie įgalina tave uždirbti pinigų. Prekiautojui nereikia sekti tendencijų.

Tau svarbu, kad rinka būtų likvidi ir nepastovi. Galima būtų panagrinėti šiuos kelis pavyzdžius.

1 Pavyzdys

Vienas iš paprastesnių ir naudingesnių pavyzdžių, kaip sekti rinką būtų aukščiausių ir žemiausių atsparos taškų ieškojimas. Tai gerai parodyta 3 pav.

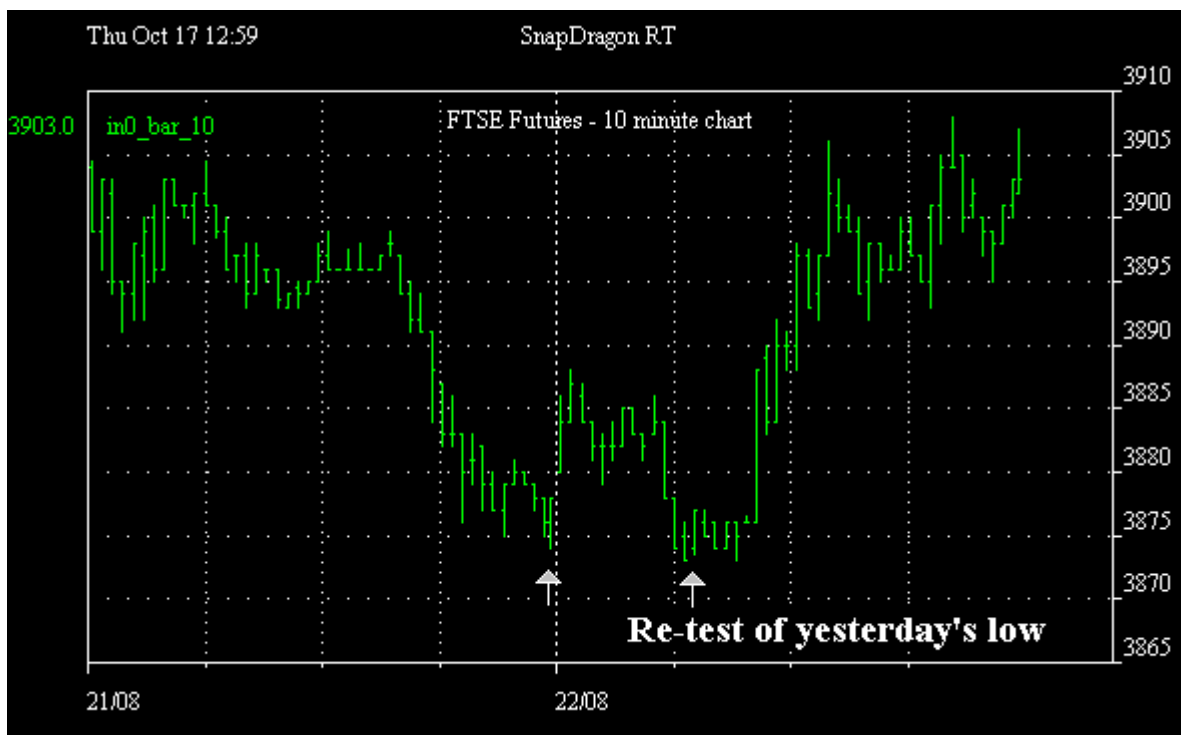

3 pav. Atsparos taškai

Iš paveikslo galima matyti žemiausius ir aukščiausius atsparos taškus. Žaidžiant trumpame periode galima išlošti jei pataikai į šiuos svyravimus.

2 Pavyzdys - vakar dienos aukščiausi ir žemiausi svyravimai

Prekiautojai esamuoju momentu niekada neturi šios dienos rinkos grafiką, bet jie visada gali prisiminti vakar dienos aukščiausius ir žemiausius svyravimus. Dažnai rinka juda link vakar dienos žemiausios kainos, tam kad pažiūrėti, kaip rinkos dalyviai reaguos. Tuomet atsiranda pirkimai ir rinka nuo to taško atsigaua ir kopja į viršų.

4 pav. Vakar dienos aukščiausi ir žemiausi rezultatai

3 Pavyzdys - svyravimų lygiai

Yra tam tikri svyravimų lygiai, tam tikri atsparos taškai, kuriuos reikėtų stebėti rinkoje. Yra 5 lygiai, kurie paskaičiuoti ir pateikti:

- R2**= M + H - L
- R1**= 2 M - L
- M** = (H + L + C) / 3
- S1**= 2 M - H
- S2**= M + L - H.

Čia H, L ir C atitinka vakar dienos Aukščiausią (High), Žemiausią (Low) ir Artimą (Close) kainą. 5 pav. Dienos H, L ir C buvo paimti tam, kad sukurti penkis lygius, kurie pateikti kitą dieną. Stebėkite staigų kritimą prie M.

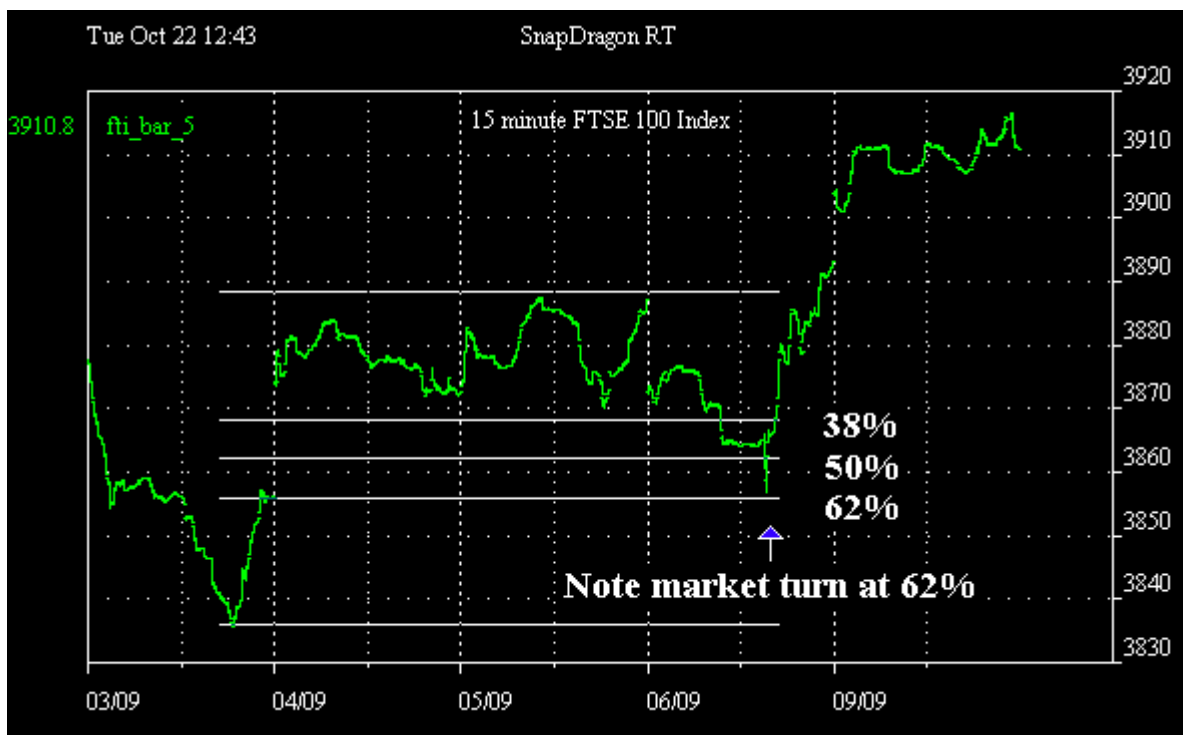

5 pav. Svyravimų lygiai

Yra daugybė būdų, kaip panaudoti šiuos lygius prekyboje. Vienas iš jų, tai žiūrėti į M lygį ir jei jis yra pasiekiamas tada pirkti, o vėliau parduoti. Šie lygiai taip pat padeda prekiautojams įeiti į rinką. Kai kurie prekiautojai naudoja išsiveržimo į rinką techniką.

4 Pavyzdys - Fibonacci lygiai

egzistuoja dar viena kategorija lygių, į kuriuos prekiautojai kreipia dėmesį - tai Fibonacci lygiai. Jie paremti stebėjimu, kai rinka staiga pradeda judėti viena kryptimi, ji dažnai grįžta tuo pačiu keliu ir panašia procentine išraiška. Pagrindiniai trys grįžimo lygiai yra: 38% 50% 62%.

6 pav. Fibonacci lygiai

Galima padaryti išvadas žvelgiant į visus šiuos lygius, kaip rinka reaguoja į šiuos lygius: jei rinka pastoviai laužia pasipriešinimo lygius į viršų tuomet rinka stipri, jei atvirkščiai - ji silpna. Vienu atveju didelė galimybė laimėti, kita - pralošti.

Reikia pačiam pasirinkti kokių metodu prekiauti. Kiekvienas už save!